

Pisica metodologică

„Economia înțelege acțiunea ca având intensiune de tip aici și acum, dovezile constând în faptul că, în scop explicativ, utilizează în exces două limitări de sens: spațiul este văzut ca locul cu destinație privată (prin disonanța cognitivă a individualismului metodologic), iar timpul ca termen scurt (prin distopia piețelor raționale).”

Condiția umană se află sub influența unui complex unitar, deși indefinit de factori. Analizele economice survolează această dificultate cognitivă luând în calcul un număr redus de factori. De regulă, factorii de influență sunt identificați în corelație cu componentele condiției umane: munca, lucrul și acțiunea. Enumerarea lor însă variază tematic, dar și după viziunea asupra rolului fundamentelor economice. Deoarece teoriile economice sunt concurente la fundamentarea deciziilor politice, nu există o ordine de prevalență a factorilor unanim recunoscută.

Acest mod de contextualizare în decelarea unui obiect de studiu nu diferă formal de experiența cognitivă din alte științe, unde teoriile au viziuni alternative. Doar că în știința economică este aproape o imposibilitate să existe certitudine în legătură cu relevanța factorilor luați în seamă. Jocul de credibilitate în care sunt angajate teoriile economice este expresia directă a preferinței pentru o ierarhie a factorilor, iar nu o descifrare a unor mecanisme implacabile care țin de realitate. În fapt, tot ceea ce se țese în jurul condiției umane, deci și în privința componentei ei randamentale, are consistența unui turbion al influențelor. Descifrarea modului lui de producere rămâne neclară, știința economică alegând să urmărească o parte a acestuia, fără siguranța că alegerea este corectă. Acest lucru relevă limitarea cogniției economice la observarea doar a unor tendințe, care se pot dovedi episodice, întâmplătoare, parțiale, diversificate spațial și temporal, adică a cazurilor irepetabile și nu a regularităților perpetue.

Provocarea reală căreia știința economică trebuie să-i facă față este să explice performanța economică prinzând toți factorii într-o formulă explicativă coerentă. Recurgerea la metoda factorului principal în explicarea creației de avuție, acreditată cu virtuți cognitive, s-a dovedit cel mai adesea a fi inefficientă: diferențierea teoriilor economice după preferința pentru factorul principal nu a garantat sporul de cunoaștere necesar. Modelele lor explicative – cu deosebire ale teoriilor interesate de perspectiva macroeconomică – nu au ajuns să fie complementare, ba mai mult au propus soluții care se exclud. Adevărul este că

problema pe care se focalizează o astfel de teorie nu are întemeierea cerută de metoda economiei pozitive, ci este construită normativ, reprezintă cel mai adesea o proiecție ideologică asupra realității economice.

Probabil că din acest motiv în gândirea economică a contat, ca paliativ al legitimității demersului teoretic, recurgerea la evidențe, la ceea ce se vede și se simte direct de către agent sau observator, cu deosebire după convingerile tematice sau afilierea conceptuale. Într-un fel paradoxal, știința raționalității în atingerea nevoilor materiale, cum vrea să fie Economia, a mizat, în prescrierea de rețete ale succesului, pe intuiție. În multe privințe, teoriile aleg să ofere rețete care conțin folosirea flerului jucătorului pentru câștigul la cacialma, pe recurgerea la oricare mijloace, deci și a celor imorale sau ilegale, în valorificarea șansei. Cumva firesc, Economia s-a retras în condiția de știință a prescrierii de rețete particulare, adică să facă exact ceea ce consideră că nu face: tratează bolnavi individuali, cu simptomatologie diferită, iar nu boli, ca fenomene cu tipare universale. Individual are relevanță, pe calea alegerii dintr-un număr limitat de posibilități marcate experiențial, factorul principal care se identifică cu cauza bolii și asupra căruia se îndreaptă tratamentul.

Acest mod de configurare a structurii cognitive în Economie conduce la faptul că timpul este definit prin îndemnul horațian „*trăiește clipa!*”. Economia înțelege acțiunea ca având intensiune de tip *aici și acum*, dovezile constând în faptul că, în scop explicativ, utilizează în exces două limitări de sens: spațiul este văzut ca locul cu destinație privată (prin disonanța cognitivă a individualismului metodologic), iar timpul ca termen scurt (prin distopia piețelor raționale). Între aceste comprimări maximizate dintre intenții și consecințe randamentale nu mai are cum să încapă realitatea vie, între altele fixația nevrotică pe profit ignorând complexitatea contextului. Cu excepția factorului considerat principal, ceilalți cu rol cauzal sau corelativ sunt forțați de metoda utilizată să intre în gaura neagră a lui *ceteris paribus*.

Excluderea de influențe seamănă cu modelul comportamental al credinței, cunoașterea economică abuzând de invocarea trăirilor așezate pe încredere, a așteptărilor ancorate pe iluzii. În substanța sa epistemică Economia admite, ca amestec operațional în configurarea contextului creării de avuție, paradoxul comportamentului religios. Echilibrul cel mai la îndemână în universul motivațiilor individuale îl reprezintă credința că forța divinității rezolvă totul. Odată cu acest mod de a înțelege, lucrurile vin spre împlinire de la sine, totul se simplifică prin faptul că depind de miracolul unic și inevitabil al credinței. Pe această cale de cedări și asimilări a ajuns *Credo* să fie piatra din alchimia banilor și a creditului. Chiar și metode, cum este cea a țintirii inflației sau teorii cum este cea a alegerilor raționale sunt construite pe asumția credinței. S-au proliferat formule de inducere a credinței cum se întâmplă în privința explicării funcției de

dezvoltare atribuită investițiilor străine de portofoliu sau a efectului de creștere economică generat de speculația bursieră.

Sugestia altor științe de a lua în calcul elemente de dincolo de metoda rațională a parcimoniei bigote nu a fost băgată consecvent în seamă de Economie. Matematica a recurs la evadări din modelul intelectual de cunoaștere fixat de Kant, acceptând contraintuitivul haos determinist în înțelegerea sistemelor complexe, nelăsând astfel vreo breșă pentru insinuarea credinței în teritoriul rațiunii. La fel a făcut fizica nivelului cuantic când a acceptat indeterminismul și ubicuitatea ca principii epistemice. Geometria a străpuns dincolo de artificialul formelor ideale analizând spațiile noneuclidiene sau regulile realității fractale. Structura universului a fost recitată în semnificațiile metodologice ale principiului antropocentric, nuanțând perspectiva mecanicistă până la a se vorbi de peisajul cosmic care să cuprindă funcția celui care explică. Toate aceste îndrăzneii epistemice au mizat pe reîncărcarea sensurilor particulare în reperele întregului, ale totalității, singura formulă de a se asigura validitatea oricărei teorii, concordanța ei cu realitatea complexă.

Economia ca știință a fost predispusă să facă abstracție de încadrarea condiției umane în inefabilul complex al naturii umane. Izolarea metodologică a conținuturilor muncii, lucrurilor și acțiunii și reducerea sensului lor la câte un singur element, pentru a face posibilă maximizarea funcției randamentale, a dizolvat toate celelalte funcții ale individului uman ca ființă socială. În schimb, pentru a fi randamentale interstițiile complexului acțional sunt lubrifiate cu expectațiile de masă pentru câștig, posibil apocaliptic prin exuberanță irațională.

Economia poate să iasă din această strâmtorare cognitivă revenind la sensibilitatea smithiană, cu care s-a născut, de a vedea totalitatea, deci inclusiv individualul, într-o perspectivă fundamental antropocentrică, adică unitară, cu toate influențele, cu calcule precise și aproximări relevante, cu rațiune și sentimente. La un loc și în mod funcțional trebuie înțeleasă existența părților întregului reprezentat de mozaicul lucrativ al condiției umane contextualizat în nebuloasa pulsatorie a naturii umane. Universul nonuman a lui *homo economicus*, în care natura umană este expulzată în deșertul *ceteris paribus*, trebuie să rămână, asemenea pisicii lui Schrodinger, doar un experiment mental.

Marin Dinu